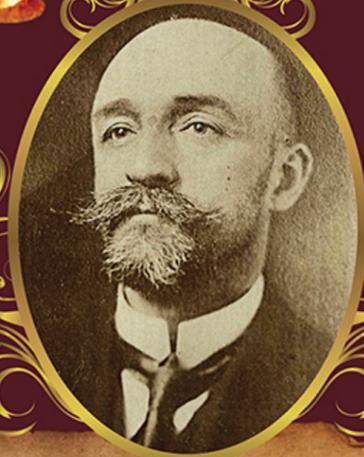

Станіслав Северинович ДНІСТРЯНСЬКИЙ

(1870 – 1935)

Учений-правник, політичний діяч,
доктор права, адвокат

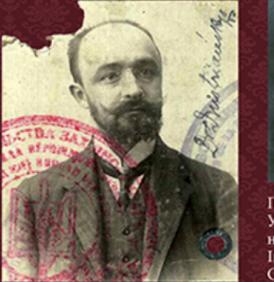
Вагомий внесок в українську правничу науку, активна політична діяльність для захисту прав українського народу в парламенті Австро-Угорщини, заснування Українського вільного університету та Українського правничого товариства, створення кількох конституційних проектів вписують ім'я Станіслава Дністрянського до переліку найвидатніших постатей в історії України

Будинку Тернополі, в якому народився Станіслав Дністрянський

Меморіальна дошка на будинку Дністрянських у Тернополі

Станіслав Северинович Дністрянський

третьому ряду: Володимир Старосольський, Вадим Шербаківський, Степан Рудницький, Ростислав Лашенко, Володимир Тимошенко. 1921-1922 рр.

Зустріч у Відні українських політичних діячів Галичини і Буковини з представниками УНР на мирних переговорах у Бресті. У першому ряду (зліва направо, сидять): невідомий, Кость Левицький, невідомий, Олександр Северюк, Микола Василько, Євген Петрушевич, невідомий, невідомий, Олександр Колесса, Володимир Сингалевич, Михайло Лозинський. У другому ряду (стоять): Євген Левицький, Степан Смаль-Стоцький, Лев Бачинський, Микола Спинул, невідомий, Сидір Голубович, Володимир Бачинський, невідомий, Станіслав Дністрянський, Микола Лагодницький, Ілля Семака. 1918 р.

С.Дністрянський серед українських депутатів австрійського парламенту. 1911 р.

Грамота Українського академічного товариства «Січ» у Відні на честь 25-літнього ювілею наукової праці

Станіслав Дністрянський з дружиною Софією. 1901 р.

Перші викладачі Українського Вільного Університету в Празі. У першому ряду (зліва направо сидять): Станіслав Дністрянський, Іван Горбачевський, Олександр Колесса, Степан Смаль-Стоцький, Федір Щербина. У другому ряду: Агенор Артимович, Дмитро Антонович, Борис Матюшенко, Марія Носкова-Бочковська, Михайло Лозинський, Костянтин Лоський, Дмитро Дорошенко. У третьому ряду: Володимир Старосольський, Вадим Шербаківський, Степан Рудницький, Ростислав Лашенко, Володимир Тимошенко. 1921-1922 рр.

Зустріч у Відні українських політичних діячів Галичини і Буковини з представниками УНР на мирних переговорах у Бресті. У першому ряду (зліва направо, сидять): невідомий, Кость Левицький, невідомий, Олександр Северюк, Микола Василько, Євген Петрушевич, невідомий, невідомий, Олександр Колесса, Володимир Сингалевич, Михайло Лозинський. У другому ряду (стоять): Євген Левицький, Степан Смаль-Стоцький, Лев Бачинський, Микола Спинул, невідомий, Сидір Голубович, Володимир Бачинський, невідомий, Станіслав Дністрянський, Микола Лагодницький, Ілля Семака. 1918 р.

С.Дністрянський серед українських депутатів австрійського парламенту. 1911 р.

Початки життєвого шляху: у Тернополі, Відні, Берліні та Лейпцигу

Станіслав Дністрянський народився 13 листопада 1870 р. у Тернополі. Батько – Северин був професором, а згодом – директором Тернопільської учительської семінарії. Пізніше продовжив кар'єру у Львові на посаді крайового шкільного інспектора. Мати – Владислава походила з роду Вишневських.

Протягом 1876 – 1880 рр. Станіслав Дністрянський навчався у початковій школі при учительській семінарії, після закінчення якої вступив до тернопільської гімназії. У 1888 році закінчив її з відзнакою і вступив на юридичний факультет університету у Відні. У 1893 р. С.Дністрянський одержав звання доктора права, яке відкривало йому шлях до професійного заняття адвокатською діяльністю. Ще в університеті здібний студент особливо зацікавився австрійським цивільним правом, вбачаючи у ньому перспективи для розвитку європейської правничої думки. Під час навчання С.Дністрянський написав перші наукові праці. Серед них – «Трилітній ревізюч з § 1487, з.к.з.д.». Майбутній учений створив нову теорію щодо питання строку давності в австрійському цивільному праві. Успіхом стало те, що згодом її було застосовано у практиці Найвищого австрійського суду. За цю працю у 1894 р. С.Дністрянському було присвоєно звання доктора політичного права. Не зважаючи на відкритий шлях до успішної кар'єри адвоката чи судді, майбутній учений і професор обрав наукову дорогу.

Міністерство у справах релігії та освіти Австро-Угорщини виділило С.Дністрянському стипендію й навесні 1895 р. обдарований правник вирушив до Берліна, щоб поглибити свої знання в царині юриспруденції. У місцевому університеті під керівництвом відомого німецького політолога Вагнера С.Дністрянський написав наукову працю «Полягоди шкоди з огляду економічного та соціального». Запропоновані молодим ученим принципи соціально-економічної теорії, пізніше перейменовані в соціологічні, надовго закріпилися в юридичній науці. С.Дністрянський став представником соціологічного методу дослідження юридичних явищ.

Наприкінці 1896 р. С.Дністрянський перебрався до Лейпцига – центру історико-емпіричного методу у дослідженні права, де про слухав семінар історика-економіста Блохера й написав за його результатами наукову роботу.

Підсумком наукової теоретичної підготовки С.Дністрянського в університетах Відня, Берліна та Лейпцига стало написання і публікація у 1898 році праці про відшкодування шкоди в договірних відносинах австрійського права «Das Wezen des Werklieferungsvertrages im österreichischen Rechte» («Шкода в доставно-вирібному договорі австрійського права»). Це була перша монографія з даної проблематики в європейській науці. Учений не обмежився лише теоретичним аналізом питання, а й радий змінити тогочасну судову практику у вирішенні спорів між працевластцем і робітником у випадках відшкодування збитків, травми, смерті. С.Дністрянський запропонував зобов'язати працевластця відповідати у судовому порядку за шкоду завдану робітником як особі, що створює матеріальні цінності. Дискусія, яка відбулася на основі праці ученого не лише в австрійській, але й в німецькій юридичній науці, сприяла розширенню цивільного кодексу новим соціальним законодавством.

Вершини професійного зростання

Станіслав Дністрянський здобув заслужене визнання й авторитет у правничих колах Європи. У 1899 р. він став доцентом цивільного права Львівського університету й очолив кафедру австрійського цивільного права з українською мовою викладання на факультеті права та адміністрації Львівського університету. Розпочався плідний науковий період. У 1899 році С.Дністрянський написав роботу, що стосувалася юридичних аспектів спадкового права «Право спадщини». Наступного року опублікував цікаву розвідку з речового права «Чоловік і його потреби в правній системі». У 1901 році видав перший том, а до 1909 року ще два томи праці «Австрійське право облігаційне», яка, водночас, стала також підручником для студентів.

У 1901 році С.Дністрянського призначили на посаду професора цивільного права Львівського університету. Плідна наукова праця не тільки не перешкождала активній викладацькій діяльності ученого, а й підживлювала її. Лекції професора С.Дністрянського були переповнені слухачами. Викладав він жваво і цікаво, докладаючи значних зусиль, щоб підготувати якнайбільше кваліфікованих правників для роботи в окремому українському університеті, про відкриття якого мріяв і за який боровся.

У тому ж 1901 році Станіслав Дністрянський одружився з оною Софією Рудницькою – донькою свого викладача географії у Тернопільській гімназії Лева Рудницького, сестрою відомого українського гео-

графа Степана Рудницького, письменника Юрія Рудницького, знаюго в літературі як Юліан Опільський, та правника Лева Рудницького. Софія стала відомою піаністкою, музикознавцем і педагогом.

У Львові С.Дністрянський став членом Наукового товариства імені Шевченка, був активно залучений у роботу історико-філософської секції. Згодом очолив правничу комісію НТШ, а в 1900 році став головним редактором друкованого видання історико-філософської секції «Часопис правничий і економічний». За його редакцією вийшло 10 томів журналу, у кожному учений публікував власну наукову роботу та кілька рецензій.

Боротьба за політичні права українців: у залі парламенту і суду

У 1906 році Станіслав Дністрянський у науковій розвідці «Реформа виборчого права в Австрії» на основі аналізу статистичних даних довів, що склад австрійського парламенту не відповідає етнічному складові населення Австрії, а інтереси українців Східної Галичини та Північної Буковини не були представлені у ньому належним чином. На наступних виборах до Державної Ради – парламенту Австро-Угорщини українці одержали квоту на 33 мандати (28 депутатів для Галичини, 5 – для Буковини). Участь у виборчій кампанії, яка відбулася на початку 1907 року, взяв і Станіслав Дністрянський, який висувався від Української національно-демократичної партії. Виступивши на десятках народних віч, ведучи боротьбу з могофілами, С.Дністрянський переміг на виборах. У грудні 1907 року у своєму першому виступі у Державній Раді депутат С.Дністрянський вказав на безправне становище українців в обох частинах Австро-Угорської імперії. У стінах парламенту він наполегливо обстоював необхідність заснування Українського університету. Після трагічних подій 1 липня 1910 року у Львові під час віча на підтримку заснування Українського університету, коли було убито поляками студентського активіста Адама Коцка, а багатьох учасників заходу заарештовано, Станіслав Дністрянський взяв на себе їх захист і як адвокат спростував на суді висунуті проти них звинувачення.

Виявом довіри виборців до посла С.Дністрянського стало його повторне обрання у 1911 році депутатом Державної Ради у Відні. Під час другої каденції, яка тривала до розпаду Австро-Угорщини у 1918 році, він очолював парламентську групу «Український клуб».

У квітні 1909 року було засновано з ініціатииви С.Дністрянського та очолене ним Товариство українсько-руських правників, а з січня 1910 року розпочалося видання наукового органу Товариства – журналу «Правничий вісник». Кошти на його видання вдалося отримати від уряду. Журнал виходив чотири рази на рік, у ньому публікувалися наукові правничі розвідки і рецензії, рішення судових чи адміністративних органів, практичні консультації з актуальних питань судової практики. Видавався «Правничий вісник» три роки і був закритий через брак коштів. На його сторінках С.Дністрянський опублікував аналіз і коментарі до цілої низки законів, серед них: «Закон про службу умову торговельних помічників», «Табельярне засиджене», «Приймики до науки про досмертничну податку», «Новела до цивільного закону».

Одним із наймасштабніших заходів Товариства українсько-руських правників стало проведення першого з'їзду українських правників у Львові у березні 1914 р. С.Дністрянський вилосив на з'їзді доповідь про «право народу» на самовизначення та власний державний розвиток.

Після початку Першої світової війни лідери української громади в Галичині були звинувачені австрійською владою у проросійських симпатіях. Не зважаючи на звільнення від військової служби, С.Дністрянського було вислано як військового юриста спочатку у Моравську Остраву, а потім – у Краків. У 1916 році, після смерті австрійського імператора Франца-Йосифа I, новий імператор Карл вирішив відновити діяльність парламенту. С.Дністрянський повернувся у Відень, брав участь у засіданнях парламенту та Української парламентної репрезентації, працював на посаді аудитора військового суду.

Станіслав Дністрянський на службі українській державності: творець корпусу цивільного права і конституційних проектів

Доба Західно-Української Народної Республіки стала для С.Дністрянського часом практичного застосування його теоретичного правничого досвіду. 21 листопада 1918 року було прийнято постанову, що передбачала збереження тих законів і розпоряджень колишньої Австро-Угорщини, що не суперечили інтересам ЗУНР. С.Дністрянський відрадагував свій переклад австрійського «Цивільного права», вилучивши звідти неактуальні для того часу закони і доповнивши

його законодавством ЗУНР. У 1919 році у Відні він власним коштом опублікував цей законодавчий кодекс, що став найзначнішим зібранням цивільного права того періоду. Уперше у ньому було застосовано юридичні термінологію українською мовою.

С.Дністрянський – автор Меморандуму у справах Східної Галичини, надісланого учасникам Берестейської мирної конференції 1918 року.

Наприкінці 1920 року на замовлення уряду ЗУНР в еміграції та його голови – Євгена Петрушевича, Станіслав Дністрянський підготував проект Конституції ЗУНР. Це був вже другий конституційний проект С.Дністрянського за революційну добу. Перший проект під назвою «Устрій Галицької Держави». Перший проект тимчасових основних законів, виготовлений у віденському парламенті проф. С.Дністрянським 1918 р. для покликання у життя Галицької Держави» визначав, що «Галицька Держава обіймає усі злучені землі, поселені споконвіку українським народом у межах дотеперішньої Австро-Угорської монархії». В основу закладалося право українського народу на самовизначення. Державними мовами пропонувалося визнати українську, польську і німецьку мови, причому українська визнавалася «внутрішньою урядовою мовою». Польському, єврейському та німецькому населенню гарантувалися «народна самоуправа», а першим із гарантованих прав і свобод було «право плекати свою народність і мову». Проект Конституції Галицької держави був підготовлений на випадок мирного переходу Галичини, Північної Буковини та Закарпаття від Австро-Угорщини до Галицької держави. Історичні реалії склалися інакше. Західно-Українська Народна Республіка утворилася внаслідок збройного повстання, а її конституцією став «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої Австро-Угорської монархії», ухвалений 13 листопада 1918 року.

Проект Конституції ЗУНР 1920 року, підготовлений С.Дністрянським, стосувався етнографічно сполучених українських областей Австро-Угорської монархії, кордоня яких мали визначитися мировою угодою. Майбутню західноукраїнську державу учений уявляв як самостійну і правову унітарну напівпрезидентську демократичну республіку. В порівнянні з проектом Конституції Галицької Держави, передбачалося об'єднання ЗУНР з Великою Україною на основі права народів на самовизначення. Проект 1920 року складався з трьох частин: I. Держава та право. II. Державна влада. III. Самовизначення народів.

Громадянам гарантувалися «натуральна, особиста, політична та економічна свобода». Усі свободи вважалися необмеженими, за винятком економічної, яка не могла перешкождати державній владі справедливо розподіляти національне багатство, а також держава брала на себе опіку над економічно слабшими. Загальний економічний порядок держави мав опиратися на приватну власність. Станіслав Дністрянський закріплював родові, станові та шляхетські привілеї, за умови, що вони не братимуться до уваги при розподілі державних посад. Усі громадяни визнавалися рівними щодо суду, мали право на державну охорону.

Згідно проекту Конституції ЗУНР, на першому етапі державного будівництва передбачалося скликання Установчих Зборів, які мали узаконити остаточний текст конституції (затвердити конституційну грамоту), здійснити адміністративно-територіальний поділ (на громади, повіти, округи), прийняти виборчі закони та інші акти, зокрема про податки й аграрну реформу. Вибори до Установчих зборів повинні були проходити на основі загального, прямого, рівного і таємного голосування за трьома національними куріями – українською, польською та представниками інших національностей. Кожна курія володіла правом «вето» на закон, що порушував права народності. Тоді такий закон передавався на розгляд державного судового трибуналу або на вирішення «народним збором» (референдумом).

Безпосередня демократія мала реалізовуватися через загальні або місцеві народні збори – референдуми. Запроваджувався і дорадчий орган – народні комори – виборні фахові громадські організації, які могли вимагати від державних органів втручання їхніх рішень.

Виконавчу владу очолював президент республіки, якого обирали на 4 роки. Президентом міг бути кожний громадянин, українець за походженням, не молодший 35 років, не позбавлений цивільних і політичних прав, без обмеження по віростовіданню. Президент проголошувався верховним головнокомандувачем. При президенті створювалася Прибична рада у кількості 6 осіб із принципом національного представництва: 4 українці, 1 поляк і 1 від інших народностей. Функції уряду мала виконувати Рада держави, до її складу також входили 6 чоловік (4 українці, 1 поляк і 1 від інших національностей).

Станіслав Дністрянський наполягав на відокремленні юстиції від адміністрації. Державний судовий трибунал мав бути незалежною

інституцією, а голову державної юстиції міг призначати і звільняти президент.

Новацією С.Дністрянського у розділі про «Самовизначення народів» була пропозиція встановлення «національного ключа» – співвідношення 4:1:1 (4 українці, 1 поляк, 1 від інших національностей). Такий підхід, на думку ученого, мав забезпечити і права національних меншостей, і сприяти утвердженню українського народу як природного власника національної землі: «Національний ключ 4:1:1 має бути основною політично-правовою відношенням поодиноких народностей. Всі народності матимуть свою культурну автономію, якої політичним виразом являється поділ шкільної ради на національні секції. Так само участь у судивництві означуватиметься національним ключем. Усі народності матимуть рівне право послугуватися матірньою мовою в урядах, судах та в публічному житті. Тому урядники та судді повинні знати мову сторін».

Еміграційна доба: діяльність в Українському вільному університеті та наукова праця

В еміграції Станіслав Дністрянський – один із засновників Українського вільного університету. У 1919 році з його ініціатииви у Відні було засновано Товариство прихильників освіти, яке взяло в свої руки справу по створенню університету. У листопаді 1920 року розпочалися лекції, які незбаром перетворилися у регулярні навчальні курси. Урочисте відкриття УВУ у Відні відбулося 17 січня 1921 року. С.Дністрянського обрали ректором УВУ, а в наступному 1922 – 1923 навчальному році – проректором.

Після закінчення першого літнього семестру С.Дністрянський та ректор УВУ О.Колесса провели переговори у Празі з президентом Чехословаччини Т.Масариком та прем'єр-міністром Е.Бенешем щодо переведення Українського вільного університету з Відня до Праги, де в еміграції перебувало значно більше української молоді. Переговори завершилися успішно і восени 1921 року УВУ продовжив діяльність у Празі. На урочистому відкритті університету 23 жовтня 1921 року був присутній президент Т. Масарик, а УВУ отримав матеріальну допомогу від чехословацького уряду. У 1921 – 1922 навчальному році С.Дністрянського обрали ректором УВУ, а в наступному 1922 – 1923 навчальному році – проректором.

У 1923 році за ініціатииви С.Дністрянського було утворено Українське правниче товариство у Чехословаччині. У жовтні 1933 року з нагоди 10-річчя існування Товариства С.Дністрянський організував у Празі Український науковий юридичний з'їзд. У 1925 році створив Українське історико-філологічне товариство у Празі. Намагався учений створити і Український правничий інститут, однак через матеріальні труднощі задум не вдалося реалізувати.

Еміграційний період став часом плідної наукової праці професора Станіслава Дністрянського. У 1923 році він підготував третю частину «Загальної науки права і політики», а у 1926 р. – четверту. Обидві частини залишилися у рукописі. У 1925 році учений завершив монографію «Основи модерного приватного права». У перекладі чеською мовою її опублікувала Чеська Академія Наук.

Окрім Українського вільного університету у Празі С.Дністрянський читав лекції в Українській господарській академії в Подєбрадах, викладав цивільне право у Празькому німецькому університеті та чеській Вищій школі політичних наук. У другій половині 1920-х років у зв'язку з успіхами політики українців у боротьбі за незалежність України видалася обнадійливою. С.Дністрянський налагодив контакт з юридичними установами Києва та Харкова. У 1926 році він надіслав для публікації у видавництво Науково-дослідного кафедрі права у Харкові дві праці «Культура, цивілізація і право» та «Потреба нової системи приватного права». Обидві, на жаль, так і не були опубліковані. У 1928 році С.Дністрянського обрали дійсним членом Всеукраїнської академії наук по кафедрі цивільного права і політики. Учений мав серйозні наміри перейти в УСРР. Однак бюрократичні перешкоди завадили йому намірам. У 1932 році С.Дністрянський одержав громадянство Чехословацької республіки.

Через погіршення стану здоров'я С.Дністрянський переселився в Ужгород. Планував займатися адвокатською практикою та досліджувати звичаєве право закарпатських українців. У 1935 році земний шлях Станіслава Дністрянського завершився. Похований видатний учений-правник в Ужгороді.

Все життя адвоката, правознавця, професора Станіслава Дністрянського було присвячене розвитку української юридичної науки і формуванню покоління українських правників.

Національна асоціація адвокатів України,
Центр досліджень адвокатури і права

Фотографії надано Державним архівом Тернопільської області